

НАГЛАСИ И ПОДХОДИ НА НАЧАЛНИ УЧИТЕЛИ КЪМ ДОМАШНАТА РАБОТА

Надежда Ангелова Калоянова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас

ATTITUDES AND APPROCHES OF PRIMERY SCHOOL TEACHERS TO HOMEWORK

Nadezhda Angelova Kaloyanova

Prof. Assen Zlatarov University, Burgas

Abstract: Homework is an established didactic form for self-learning of students at all stages and levels of school education. It is a dynamically developing form. Its parameters, frequency and functions depend on various factors of the educational and social environment. Leading factors include the educational stage and the extent to which it is awarded; individual peculiarities of students; the living conditions of learners; the resources available to the school and the student's family. Previous studies have shown that homework does not realize its potential in contemporary constructivist educational environment. The purpose of the research presented in this article is to reveal the attitudes and approaches of primary teachers to homework. 100 primary school teachers were interviewed to explore their attitude towards the organization and realization of homework, as well as to establish their motivation for practicing it. A content analysis of 60 primary school lessons is made to analyze the stated and actual attitude of teachers to homework. The study shows that primary school teachers approach to homework its traditional and inadequate to constructivist learning process.

Keywords: homework, teachers attitudes, homework approach, constructivist learning

Домашната работа е процес на взаимодействие между учители, други педагогически специалисти, ученици и техните семейства за изпълнение на задания извън училищния режим на обучение с цел подкрепа на образователното развитие на ученика [1].

Домашната работа, най-често се приема като присъща функционална част от урока и водеща дидактическа форма при самостоятелната работа на учениците в обучението [2, 3]. Като форма за поддържането на конструктивистка образователна среда, редица автори я разглеждат като ключов фактор за повишаване на учебните постижения на учениците чрез мотивация и стимулиране; като форма, подкрепяща тяхната самостоятелност, самоконтрол, дисциплинираност и отговорност [4, 5, 6]. Други автори подчертават, че тя е водещ подход за включване на родителите в процеса на училищно обучение, респ. в училищния живот като цяло [7].

Домашната работа има четири основни педагогически функции:

- Развиваща – съдейства за образователното развитие на ученика в контекста на цялостното му личностно развитие в определен етап и степен на образованието, развива компетентностите на родителите и други субекти от семейната среда за възпитанието на детето, развива моделите на преподаване и възпитание на учителите, развива образователните стратегии на други педагогически специалисти;
- Подкрепящата – подкрепя ученето и развитието на ученика, подкрепя професионалната дейност на учителя и други педагогически специалисти, подкрепя активното включване на семейството в образователната среда;
- Систематизираща – допринася за систематизиране и структуриране на опита на учениците, консолидира професионалната компетентност на учителя в управлението на класната стая, систематизира и структурира възпитателния опит на семейството;
- Координираща – осигурява активно сътрудничество между училището и семейството;
- Трансформираща – допринася за ефективна промяна в индивидуалните и груповите образователни стратегии на учители, други педагогически специалисти, учениците и техните семейства.

Като педагогически процес, домашната работа има специфични структурните и съдържателните компоненти.

В съдържателно отношение домашната работа включва цел, задания, методи и форми за изпълнение и методи и форми за контрол и оценка.

В структурно отношение процесът на реализация на домашната работа включва три основни етапа – планиране, организация и изпълнение.

На етапа на планиране образователните субекти договарят целите, избират заданията, уточняват методите за тяхното изпълнение, както и разработват система от критерии за оценка на домашната работа.

На етапа на организация субектите избират формата за организация на дейността по домашната работа и формата за представяне и оценяване на резултатите.

На етапа на изпълнение на домашната работа се изпълняват, представят, контролират и оценяват заданията, съобразно плана и организацията на дейността.

В предходно проучване беше потвърдено, че домашната работа не успява да изпълни пълноценно своите функции в образователната среда в българското начално училище. Като форма за самостоятелна работа на учениците, тя се възприема противоречиво от различни образователни субекти – родители и учители, като родителите не са убедени в ефективността. Това показва, че именно във важния си аспект на посредник между училището и семейството, домашната работа не успява да реализира своя потенциал [1]. От друга страна – водеща роля при планиране и реализиране на домашната работа, респ. за утвърждаване на все по-значимата ѝ роля в конструктивисткия образователен процес, имат учителите.

Настоящото изследване има за цел да представи нагласите и подходите на начални учители да планират, организират и реализират домашна работа в съвременните образователни условия. Изследването обхваща учители, преподаващи в трети и четвърти клас – общо 100, както следва: 50 учители преподават в 3 клас и 50 учители – в 4 клас. Учителите са от различни региони и населени места.

Проучването е осъществено на два етапа. През първия етап са установени нагласите на учителите към домашната работа. За целта е използвана частично стандартизирана анонимна анкета, която съдържа 16 въпроса. Въпросите информират относно отношението на учителите към домашната работа, мотивите им да използват дидактическия ѝ потенциал, начина на организиране и планиране на домашната работа, мнението им за значението на домашната работа за развитието на ученика.

Вторият етап представлява проучване на подходите за организиране и реализиране на домашната работа и вида самостоятелната работа, която се възлага на учениците под формата на домашна работа. За целта е използван методът на контент-анализа. Анализирани са план конспекти на 60 уроци за 3 и 4 клас по учебните предмети математика, български език и човекът и природата – по 20 уроци от учебен предмет, по 10 – за съответния клас.

Дизайнът за проучването дава възможност да се разкрие връзката между нагласите (заявени педагогически позиции) и педагогическата дейност (изявени педагогически действия) на начални учители по отношение планирането и реализацията на домашната работа като компонент от процеса на обучение.

Резултатите от анкетирането показват, че 78% от изследваните учители оценяват домашната работа като полезна, а 22% не изказват мнение. Водеща причина, поради която респондентите възлагат домашна работа на учениците, е възпитателният ефект от тази педагогическа дейност (Таблица 1).

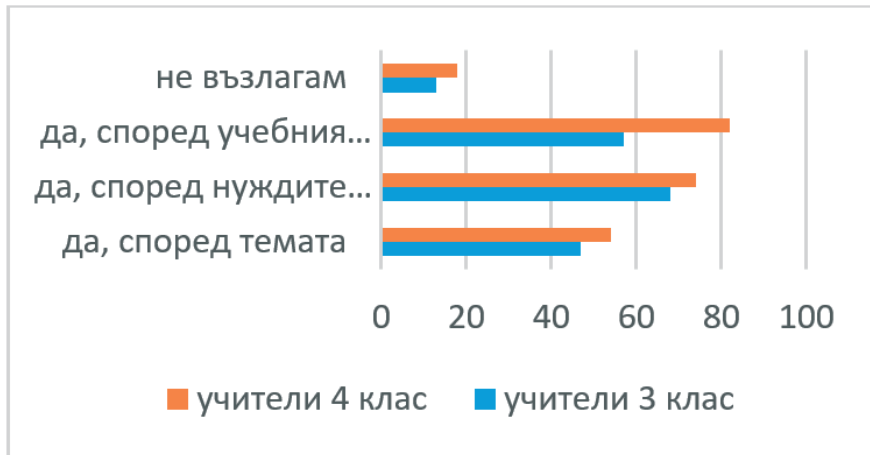
Таблица 1. Причини за възлагане на домашна работа – теглови коефициент

№	Причини	3 клас	4 клас
1.	За възпитаване на отговорност и дисциплинираност	1	1
3.	За подобряване на учебните постижения на учениците	0,70	0,26
4.	За развиване на способностите им (какви?)	0,26	0,36
5.	Самото обучение го изисква	0,28	0,24
6.	Учебните часове не са достатъчни, за да се овладеят нужните знания и умения	0,33	0,64
7.	Семейството трябва да поеме отговорност за образованието на детето	0,47	0,43

Има значителна разлика в причините, които учителите на третокласниците и на четвъртокласниците изтъкват, за да възлагат домашна работа. За учителите на третокласниците втората по важност причина е, че домашната работа съдейства за подобряване на учебните постижения на учениците, докато за учителите на четвъртокласниците втора по важност причина е фактът, че учебните часове са недостатъчни, за да се овладее учебният материал. Някъде около средните места по важност е поставена причината, свър-

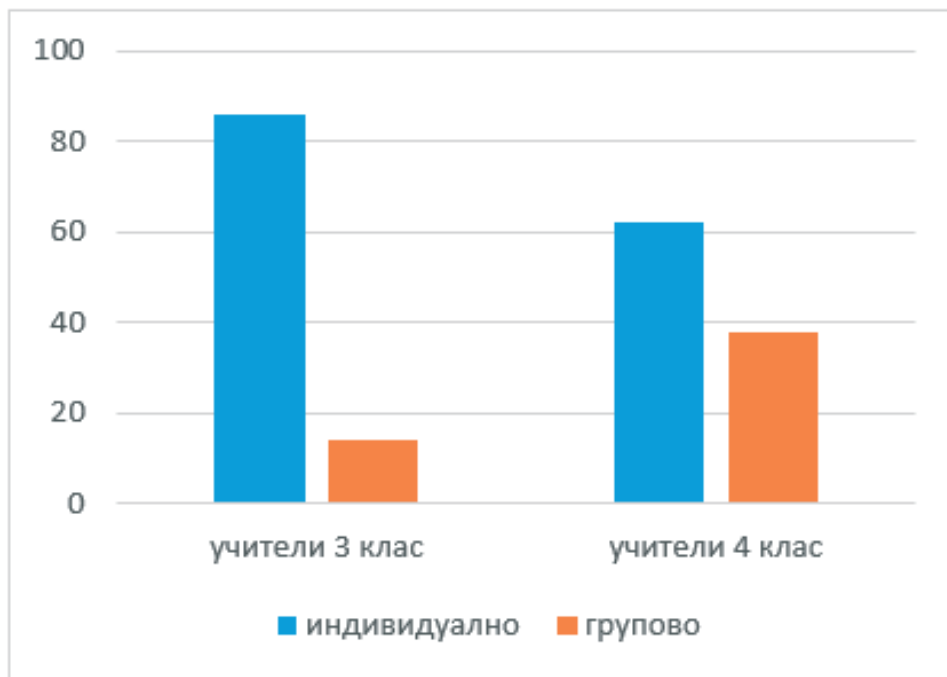
зана с отговорността на семейството към образованието на детето (Таблица 1).

Най-сериозните мотиви за възлагане на домашна работа от страна на учителите са спецификата на учебния предмет и нуждите на учениците. 13% от учителите на третокласници и 18% от тези на четвъртокласниците посочват, че не възлагат домашна работа (Фигура 1).

Фигура 1. Мотиви за възлагане на домашна работа

Проучването показва, че учителите организират възлагането на домашна работа предимно индивидуално. Възлагането на групова домашна работа е по-характерна за учителите на четвъртокласниците – 38% от тях.

Фигура 2. Подход за възлагане на домашна работа

100% от изследваните учители считат, че при възлагане на домашна работа следва да се отчитат индивидуалните особености на учениците, защото учениците мислят и учат по различен начин; имат различно ниво на подготовка по предметите; различават се по интереси и мотивация; имат различни потребности от подготовка – едни изостават, а други имат високи постижения.

Ползите от домашната работа учителите виждат най-вече в това, че съдейства за увеличаване на знанията и развиване на нужните умения и съдейства за самостоятелно формиране на познанието. Изследваните учители слабо припознават домашната работа по отношение възможностите ѝ да съдейства за осмисляне от страна на учениците на самостоятелната учебна дейност. Те не приемат, че тя води до уве-

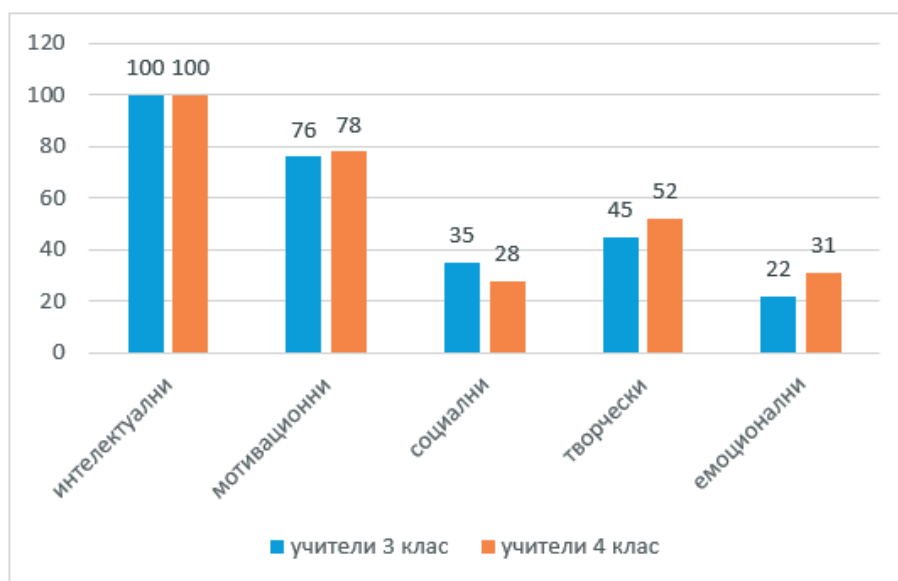
личаване на очакванията спрямо ученика, което би могло да е източник на напрежение. По-малко от половината изследвани считат, че домашната работа е полезна, тъй като съдейства за информираността и ангажираността на родителите. Като други ползи учителите са посочили, че домашната работа съдейства да се осмисли свободното време на учениците, както и да се разшири общия кръгзор на учениците (Таблица 2).

Таблица 2. Ползи от домашната работа според учителите

№	Ползи	3 клас	4 клас
1.	Увеличаване на знанията и развиване на нужните умения	86%	90%
2.	Позволява самостоятелно да се формира познанието	82%	78%
3.	Повишава дисциплината и отговорността на учениците	67%	59%
	Дава увереност в учебния процес	58%	41%
4.	Съдейства за информираността и ангажираността на родителите	40%	32%
6.	Помага да се разбере по-добре смисълът на самостоятелните учебни дейности	33%	41%
7.	Увеличава очакванията на другите	26%	16%
8.	Други	22%	11%

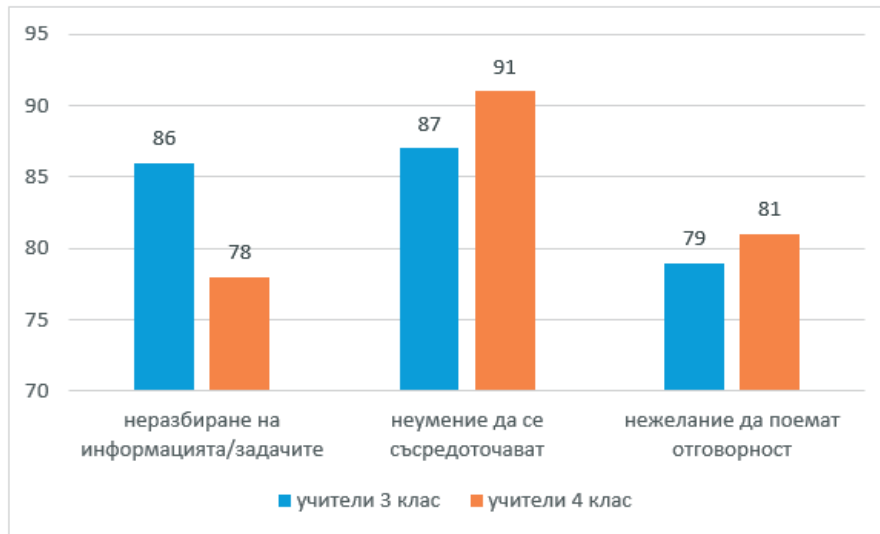
В противоречие с описаните нагласи, 86% от респондентите посочват, че подбират едни и същи задания за домашна работа по предмета за всички ученици от класа, като се съобразяват със средната успеваемост по предмета и/или типичните грешки и пропуски на учениците, които са забелязали.

Всички изследвани учители посочват, че интелектуалните умения са необходими за учениците при изпълнение на домашната работа. Над 70% от респондентите определят като необходими и мотивационните умения. Почти половината изследвани отдават значение на творческите умения при изпълнение на домашната работа. Силно подценени са социалните и емоционалните умения, като най-малък процент изследвани са отбелязали емоционалните умения като необходими за тази дейност (Фигура 3).

Фигура 3. Умения, необходими за изпълнение на домашна работа

Според учителите, основните трудности, които срещат учениците при изпълнение на домашната работа са неразбиране на информацията за овладяване или задачите за изпълнение, неумение да се съсредоточават върху изпълнението и нежелание да се поема отговорност (Фигура 4).

Фигура 4. Основни трудности при изпълнение на домашна работа

Затова голям процент от учителите (67% от учителите на третокласници и 56% от тези на четвъртокласници) определят нивото на самостоятелност на учениците като недостатъчно.

За основни помощници на учениците за справяне с домашната работа учителите посочват предимно учителят в целодневна организация на учебния ден, както и техните родители или близки родственици.

Според изследваните учители, личните качества дисциплинираност и отговорност са основните, които повлияват успешното изпълнение на домашната работа – посочено от всички респонденти. Следващи по важност са волевите качества – посочени от 78% от учителите на третокласниците и 93% от учителите на четвъртокласниците. Творческата способност е необходима според 62% от учителите на третокласниците и 71% от тези на четвъртокласниците. Нито един респондент не отрича важноста на личните качества на ученика при изпълнение на домашната работа.

Контент-анализът на уроците показва, че домашната работа се възлага предимно в края на учебния час. Най-обемни са домашните работи по математика – те съдържат средно 6 задачи с предимно репродуктивен характер. Познавателно-изследователски задачи се възлагат по човекът и природата (42%), а творчески – по български език и литература (39%) (Таблица 3).

В часовете по математика и Човекът и природата домашната работа се реализира предимно като форма за проверка и оценка, а в часовете по БЕЛ – за въвеждане в темата на урока. Слабо се използва потенциалът ѝ като подход за реализиране на темата. В средно 5% от случаите, домашната остава непроверена (Таблица 3).

Таблица 3. Подход за организиране и реализиране на домашната работа

Възлагане	Математика	БЕЛ	Човекът и природата
в края на урока	17 урока	16 урока	19 урока
по време на урока	3 урока	4 урока	1 урок
Среден брой задания	6	4	3
Вид на заданията	Математика	БЕЛ	Човекът и природата
Репродуктивни	66%	37%	33%
Познавателно-изследователски	28%	24%	42%
Творчески	6%	39%	25%
Реализация	Математика	БЕЛ	Човекът и природата
Проверка и оценка	46%	25%	58%
За въвеждане в темата	34%	45%	28%
За реализиране на темата	16%	23%	25%
Не се проверява	4%	2%	9%

От проведеното изследване могат да се направят изводи, че учителите имат различен подход на възлагане на домашна работа, но той е предимно традиционен. Те определят дисциплинираността и отговорността за водещи качества, но считат че нивото на самостоятелност на учениците за ниско.

Според учителите, за изпълнение на домашна работа учениците се нуждаят преди всичко от интелектуални и мотивационни умения, подценява се ролята на креативността.

Според учителите, учениците срещат трудности в изпълнението на домашната работа предимно поради неумение да проявяват отговорност и навика да получават помощ.

Учителите разбират необходимостта от вариативност във възлагането на домашна работа в зависимост от индивидуалните особености на учениците, но все още възлагат едни и същи задачи на всички ученици и то предимно индивидуално.

Домашната работа е голяма по обем и натоварва учениците. В повечето случаи тя съдържа репродуктивни задачи, които демотивират учениците.

Домашната работа се използва слабо, за да се ввлече семейството в живота на училището или за да се реализира съдържанието на урока с опора върху самоподготовката на учениците по темата.

References:

1. Kaloyanova, N., The homework of elementary school students – problems and perspectives. *International Journal Knowledge – scientific papers*, Vol.16.1, 2017, pp. 359-366
2. Vitanova, N., *Osnovi na uchilistното obuchenie*, Shumen: UI “Konstantin Preslavsky”, 2009
3. Radev, Pl., *Obsta uchilistna didactica*, Plovdiv: UI “Paisii Hilendarsky”, 2005
4. Bembenuddy, H., Meaningful and maladaptive homework practices: The role of self-efficacy and self-regulation. *Journal of Advanced Academics*, 22(3), 2011, pp. 448-473.
5. Kralovec, E., & Buell, J., *The end of homework: How homework disrupts families, overburdens children, and limits learning*. Boston, MA: Beacon Press, 2000
6. Cooper, H., Robinson, J., & Patall, E., Does homework improve academic achievement? A synthesis of research, 1987 – 2003. *Review of Educational Research*, 76, 2006, pp. 1-62.
7. Harris, A., & Goodall, J., Do parents know they matter? Engaging all parents in learning. *Education Research*, 50(3), 2008, pp. 277-289